

TERMESOS HARABELERİ:

Termesos harabeleri, Antalyadan Korkutiline giden yolun otuzbeşinci kilometrosunda ve Gülük diye anılan sathıbahırdan IO40 metro irtifaında yüksek bir dağın yanbaşıında kâindir .

Antalya - İsparta şosesinden Korkutiline ayrılan yol bir müddet kat' edildikten sonra Yenicebogaza kadar düz ve vasi bir çam ormanından geçen bu noktada yolun tam yirminci kilometrosunda ve bugünkü ahşaptan bir kahvehanenin yarım kilometro şimalinde Keykâvus bin Keyhusrev kitabeli Evdir hanı büyük bir takdir ve hayretle temaşaya lâıyk bir eseri mimaridir . Lâkin etraf kâmilen ağaçlarla mestur olduğundan yaklaşılmayınca hanı görmek kabil degildir . Zaman kaybetmemek için kahvehaneden birinin refakatını istemek doğru olur . Evdir veya Evliya hanı dinmekle maruf olan bu muazzam kervansaray hakkında maruzata ayrı bir fasla bırakılarak Termesos yolundan bahsedelim :

Bogaz oldukça dar ve devamlıdır . Bogazın ortasında ~~metrek~~ karşısında iki ahşap evle İncirli han namında yanbaşıında suyu bol çeşmeli bir konak mahalli uzun yolun yegâne menzil noktasıdır . Buranın sükânı bir kahvecile birkaç jandarmadır . Konföru cesim bir saşsoba ile birkaç kaba hasırdan ibaret olan bu han, kışın İstanos ve Korkutili yolcularına sıcak bir melce'dir . Yoldan geçen kamyon ve otomobillerle Termesosa giden zuvarın ihlâl ettiği bu sükûnu mutlak içinde burada göze ilişen :

شار اول روح محمد صامبا الحيات خوانه كوت
عوده عهد دى احمد تاريخ شار صرم اول بعينه جعفر
تحريراً فى شهر المحرم الحرام سنة ١٠٨٠

Çeşme kitabesile, çeşmenin sağında ve biraz yukarısında:

سکنہ لیاغریا سحرانہ صحراہ ماہمت قالماری
 لہب اوطلدی بارہم جہ صحرانہ ماہمت قالماری
 رانہ ماہمتا - اجماعی صحرانہ
 رومحورہ الفاتحہ

احمد امین مرتضیٰ لہجہ ماہمت قالماری
 میر میرانہ کرام ذوی الامتداد
 مرحوم ابراہیم ناسرائیل

۱۹۹۹

Yazılı bir kabir taşı vardır . Kabrin sahibi İbrahim Paşanın böyle ıssız dağlar arasında defnedilmesinin ya hasta olarak yolda ölmesi veya bir kazaya kurban gitmesi sebep olmuştur diye mülâhaza olunabilir .

Hanın bulunduğu noktadan harabeye gitmek mümkündür . Fakat mesafe uzun ve yol da yokuş ve çok taşlı olduğundan avdette buradan inilmek daha muvafıktır . Harabeye şimâl kapısından girmek için handan itibaren münhanilerle yükselen şosedan beş kilometre daha şose takip edilmeli ve dar bir platform teşkil eden mevkiye otomobilden inilmelidir .

Bu noktadan itibaren Termesos şehri kadimini dairen madar çeviren ve tabiî istihkâm manzarası veren yalçın kaya arasında bir kertik müşahede olunurki veçhei istikamet buraya çevrilmelidir . Mesafe çok olmamakla beraber yukarı çıkmak hayli yorucudur . Ve ancak bir saat bir çeyrekte kapı mahalline vasıl olunur .

Eski şehirler arasında Termesos kadar sarp bir yerde mahfuz bir şehre az tesadüf edilir . Sekenesi çoğaldıkça dar gelen şehir setler inşasile genişletilmiştir . Tiyatronun cemubindeki mâbet, hemen yüzlerce metro irtifaında dik bir mevkiye oturdulmuştur .

Şikân kapısından girilince, bir taş yığıntısından ibaret olan bu muazzam şehrin bütün muhteviyatı müşahede olunur . Kaim vaziyette kalabilen yegâne binası tiyatro ile odeon ve bunun yanında küçük bir naiskostan ibarettir . Termesos şehrinin nekre-

polu, hemen şehrin içine kadar yayılmıştır . Lahit ve makberleri ile yazıları bu derece mebzûl bir şehir varise o da Termesodur, dinilebilir . Bu lahitler umumiyetle şehrin binaları gibi hep Roma devrine mensuptur . İçlerinde daha mukaddem zamanlara ait olanları da bulunmaktadır . Bunlar hakikaten yüksek birer eseri san'atkâranedir . Netekim fotografide görüleceği üzere parçalanmış, üzerinde suvari resmini havi lahit Hellenistik devrinin en mergup asarından maduttur . Bu lahtin, kablelmilât ikinci asrın ortalarında şehrin muhafazasına memur kumandanlarından = Alketas = isminde birine aiûiyyeti iddia olunmaktadır . Muttasîf olduğu kahramanlık dolayısıyla halkın fevkalâde teveccüh ve muhabbetine mazhar olmuş ve vefatında Termesoslular tarafından bir hatırai şükran olmak üzere kendisine bu musanna lahit yaptırılmıştır .

İnsan ayağı geçmiyen bu harebede orman halini alan fidanlardan yol bulmak, oldukça zahmetlidir . Bu şerait dahilinde harabenin merkezine doğru ilerledikçe sağda solda irili ufaklı bina yığınlarının arasından geçilirki bunlar arasında mimarî parçalarla heykel vazına mahsus üzerleri yazılı müteaddit mermer kaideli uzunca bir revak hakikaten nazarı tetkiki celbeder . Bu kaideler, Epigrafistleri senelerce meşgul edecek derece tarihî vesikaları hamildirler . Bunu solda bırakarak cemba doğru yürüyelim . Burada Atalos'a nispet olunan diğer bir hâl ankazına tesadüf olunur . Bu kısım şehrin mebanii umumiyyesinin enkesif olan bir noktasıdır . Mâbet, pazaryeri, jimnas, mahalli mukaddes itlak olunan hiyeron hep buradadır . Bu civarda teh-tezzemin kubbelerinin merkezi delinmiş kesme ve yontma taşlarla vücade getirilmiş gayet cesim üç su sahrıncı vardır . Fakat asırların geçmesile suyolları bozulmuştur . Menfezlere yaklaştıkça gözleri karartacak surette derin ve yekdiglerine geçit veren kemerleri havi olduğu görülür . Ortadakinin menfezi daha

fazla açılmış ve içerisine direkbaşığı, sütun gövdeleri ve saire gibi aksamı mimariye atılmıştır .

Termesos gibi tabiatın yüksek ve vahşi bir yerinde suyun pek kıymetli olmasındandır ki bir çok sahrîçlar vücade getirilmiştir . Bunların biri, - agoraya varmadan evel olanı - cesim bloklarla kemerli olarak yapılmış ve elyevm içinde gayet leziz bir su vardır .

Atal hâli denilen yerden önümüze bir direkaltı mahalli daha gelirken burası geçildikten sonra tam tiyatroya vasıl olunur. Kesme adî taştan yapılmış olan Termesos tiyatrosu pek büyük degildir . Temaşagiranın oturmalarına mahsus gradenler - enüst kısmı istisna edilecek olursa - yerli yerindedir . Birinci kat , on dokuz basamaktan sonra haricî bir gezinti yerini havidir. İkinci katın bazı yerde ancak on basamak oturmayeri kalabilmiştir . Tiyatro hemen Roma devrinin mahsulüdür . Fakat bilahare çok geniş tebeddülata maruz kalmış ve hattâ müstahkem bir mevki haline konmuştur . Bunun sebebini de tiyatromun denize bakan cepmup kapısına mümtet yollara hakim bir mevkide bulunmuş olmasında aramalıdır .

Tiyatromun yanibaşında aksamı mimariyyesi kâmilen soyulan büyük bir mabet ankazı meşhut olur . Mabet mürtefi bir burun üzerindedir . Aşağısı pek dik ve manzarası vasidir . Buradan Antalya pek güzel görünür . Bunun arka tafarında da odeon veya volepitriyon olması melhuz olan binaya geçilir . Bu bina, murabbaî bir saha kaplar . Dıvarları kaim vaziyette isede gradenleri lâyikile görülmemektedir .

Harabede meşhut olan binalar umumiyetle Roman devrinin mahsulüdür . Daha eski devirlere ait olanları kalmamıştır. Fotograflerde görüleceği veçhile lahit ve makberler Epoque posterieure tabir olunan muahhar zamanlara aittir .

Harabenin bu sayılan müstemilâtını enseri bir yürüyüşle üç saatta ziyaret etmek kabildir . Bundan sonra tiyatromun yanından geri dönülüp cemup kapısı sağda bırakılarak jimnasa doğru olan yoldan ilerleyince yenice hana geçit veren yola girilmiş olumur. Buyol gerçi şoseye kadar biraz uzun isede şehrin muhafazası için kablelmilât iki üç asır evel yapılmış olan surları görebilmek itibarile avdette buradan hana inmek daha muvafıktır . Voix sacrée denilen bu yolun sağ tarafında bir çok musanna lahitler ve mezar inleri meşhut olur. Şehrin bu kısmındaki kapı musanna isede kâmilen orman içinde kalmıştır .

Yoldan çok uzak ve civarında köy ve sekene bulunmiyan bu harabenin , taş alınması ve saire gibi bir tecavüze uğraması ihtimali yoktur . Ancak bu derece bütün mevcudatı yere düşmüş bu şehrin tahribi yalnız tezelzülâtı arziye neticesi olarak vaki olmamıştır . Ankaş arasındaki mimarî aksama bakılınca insan elile yapılmış tahribatın daha fazla olduğu görülür . Çünkü bir binaya ait mimarî parçaların elli altmış metro ötede diger mebanî ankaş arasına götürülmüş olduğu meşhut olur . Direkbaşlığı, friz ve direk gövdesi gibi mimarî parçaların su sahrınçlarına varıcıya kadar atılması insan elile yapılmış tahribatın enbariz bir delilidir .

Velhasıl Termesos'taki bu karışık tahribat diger ölmüş şehirlerde görüldüğü gibi toprakla örtülü degildir . Burada iskelet halinde duran mebanî ile bu mimarî parçaların karma karışık vaziyetinin arz ettiği manzara, zairi üzerinde haftalarca devam eden bir ye's ve hüzün bırakır .

x x

Yukarıda arz edildiği veçhile şehrin surlarından başka bütün müstemilâtı hep Romalıdır . Devri hrıstiyaniyete ait mebanisi

pek azdır . Bu itibarla şehrin Bizantin zamanlarında pek meskûn olmadığı anlaşılıyor . Hattâ Texier de Pisidi kıtasının mühim şehirlerinden biri olan Termisos hakkında: Eysos hareketinde İskender ve Galati seferinde Manliyusun tecavuzuna maruz kaldığından bahisle, milâttan bir asır evvel başlıyarak tam on beş kurun müddet bu Termisos şehrinin bir zûlmete girdiğini, bir aralık riyaseti ruhaniye merkezi olduğu mukayyet isede bütün Bizans imperatorluğu müddetince bu şehirden bahsolunmadığını, Selçukîler zamanında da yine böyle olduğu gibi ehlihalibin Toros dağlarını geçtiğinde de ismi zikrolunmadığını bu halde terrekisi, devrû ikbâli ve sonra tek olunması esbabı meçhuldür, ve surlarının içi bile bir Türk köyüne yer olamamaştır, der .

Termesos hakkında enson tetkikatta bulunan Lancoreski dir. Fakat bu tetkikat ta , üzerinde hafriyat yapılan Bergama ve Efes gibi atıkıyyat alemini bihakın tatmin edemiyecek şekilde olmakla beraber vücuda getirdiği eser yine büyük bir kıymeti ilmiyyeyi haizdir, denilebilir .

x x x

Harabe dahilinde Müzelerde teşhire elvirişli bir çok aksam ve tezyinatı mimariyye parçaları, lahit ve makberlerle tarihî vesikaları ihtiva eden mektubat pek çoktur . Fakat mevkiin sarp bir dağ üzerinde bulunması münasebetile nakil keyfiyeti pek müteassır ve adeta adimülimkândır .

Vekale Mecmuasında nesri
Müzeler M.
 5-6-990

Termesos'ta bir tiyatro :
Sahneye dogru .

Sevirei yerlerine dogru .

Termessos. Nekropol'den bir kısım.

Termessos. Odeon'a bir nazar.

Termessos : Üzeri çift arslanlı bir lahit .

Termessos . bir lahit .

Termessos. Ankaş arasında bir Karyatid.

Termessos. bir lahit.

Termessos: Nekropol'de lahitlerden.

Termessos : yerli kayalara oyulmuş nezir yatakları .

Termessos . üzerleri kabartmalı statü Kaidelerinden .

Termessos. bir kapı mahali.

Termessos. Solim dağlarına bir nazar.

Termessos: Şehrin Nekropol'üne bir nazar.

Termessos. Lahitler.

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlerle İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi

Aziz Ogan Koleksiyonu

OGNIZM0107301